

Ключові слова: суб'єкт життя, суб'єкт політичного життя, політична еліта, соціальний портрет, кар'єрний шлях, народний депутат, Верховна Рада України VIII скликання.

Кудинов И., Сичакова-Бєблава Э., Яцына Ю. Субъекты политической жизни Украины: социальный портрет современной правящей элиты.

Статья посвящена исследованию типичных характеристик правящей политической элиты в современной Украине на основе статистического анализа карьерных путей народных депутатов Верховной Рады Украины VIII созыва. В качестве методологической основы использованы теоретические положения М. Вебера и результаты социологических исследований политической элиты Словакии и Украины в период с 2010 по 2014 годы. Главное внимание в работе уделяется анализу уровня обновляемости правящей политической элиты Украины по переменным «возраст», «партийная принадлежность», «региональная репрезентация», «политический путь», «политическое направление» и «социальный институт».

Ключевые слова: субъект жизни, субъект политической жизни, политическая элита, социальный портрет, карьерный путь, народный депутат, Верховная Рада Украины VIII созыва.

Єсіна В.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Стаття присвячена аналізу інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами в єдиному загальноосвітньому просторі, що є механізмом ефективної соціалізації у суспільстві. Реалізація прав на освіту дітей з обмеженими можливостями здоров'я розглядається як одне з найважливіших завдань державної політики в галузі корекційної освіти. Отримання такими дітьми якісної загальної та професійної освіти є однією з основних і невід'ємних умов їх ефективної соціалізації, забезпечення повноцінної участі в житті суспільства, успішної самореалізації в різних видах професійної і соціальної діяльності.

Ключові слова: державна соціальна політика, спеціальна освіта, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, соціалізація.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для розбудови України в напрямку відкритого демократичного суспільства і як соціально орієнтованої

держави необхідне забезпечення основних прав людини, гідного життя і вільного розвитку особистості. Трансформаційні процеси в українському суспільстві супроводжуються змінами життєвих шансів для різних соціальних груп, в т. ч. для дітей з особливими потребами. Демократизація сучасного українського суспільства, таким чином передбачає забезпечення рівного доступу до якісної освіти усіх його членів, незалежно від віку, станової чи релігійної приналежності, національності, стану здоров'я тощо. Освіта виступає одним із найважливіших компонентів розвитку суспільства, тому вона не може стояти осторонь соціальних перетворень, які мають місце в сьогоденному житті.

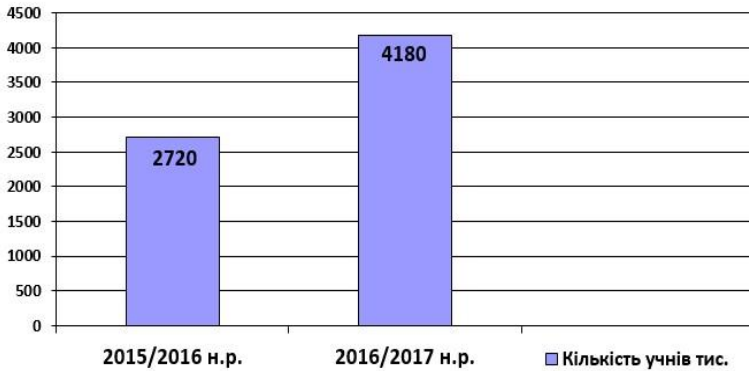
Найактуальнішим питанням сьогоденної системи освіти є інклюзивна освіта для дітей з обмеженими функціональними можливостями та особливими потребами у єдиному освітньому просторі. Кожна країна має свій досвід спеціального навчання таких дітей, пройшовши різний шлях від інтеграції до інклюзії.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики нашої держави проголошено створення інклюзивного освітнього середовища. Як і в більшості країн світу, в Україні концепція інклюзивної освіти застосовується, як правило, до людей, які мають особливі потреби, інвалідів та біженців. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тенденцією до зростання кількості дітей, які потребують спеціальної освіти, яка б сприяла їхній соціальній адаптації та інтеграції в активне суспільне життя. Проблема інклюзивної освіти пов'язана насамперед, з тим що кількість дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає. На сьогодні дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, в Україні понад 1 млн., що становить 12% від загальної чисельності дітей у країні.

Більшість дітей з особливими потребами в Україні, перебуваючи вдома або в інтернаті, не отримує належної освіти, необхідних знань, умінь, навичок, які забезпечу вали б їм можливість нормальної адаптації до життя в суспільстві, здобуття певної професії, сприяли б саморозвитку, самореалізації, самовдосконаленню особистості в подальшому житті. Отже, такі діти виявляються невідготтовленими до життя у звичайному для пересічної людини сенсі.

Всього в Україні, таким чином, близько 1 млн. дітей з особливими освітніми потребами. І тільки 10% з них навчаються в інклюзивних школах, а решта – фактично не мають можливості пристосовуватися до життя (див. нижче рисунки та таблиці).

**Кількість дітей, які навчаються в інклюзивних класах
загальноосвітніх навчальних закладів**

Інформація про кількість дітей, охоплених інклюзивним навчанням

№	Назва областей	2014/2015 н.р.	2015/16 н.р.	2016/2017 н.р.
1	Вінницька	31	42	113
2	Волинська	145	156	268
3	Дніпропетровська	152	168	237
4	Донецька	0	81	108
5	Житомирська	83	158	260
6	Закарпатська	74	108	151
7	Запорізька	57	66	147
8	Івано-Франківська	5	13	54
9	Київська	232	287	443
10	Кіровоградська	58	99	188

Нова парадигма, випуск 133

11	Луганська	9	12	35
12	Львівська	97	62	149
13	Миколаївська	33	39	32
14	Одеська	92	99	118
15	Полтавська	176	200	266
16	Рівненська	86	109	197
17	Сумська	37	42	72
18	Тернопільська	44	31	68
19	Харківська	24	24	33
20	Херсонська	116	110	154
21	Хмельницька	212	209	227
22	Черкаська	56	54	135
23	Чернівецька	8	130	169
24	Чернігівська	56	76	112
25	м. Київ	282	345	444
	Усього	2165	2720	4180

Таким чином, за наявності досить розгалуженої та розвиненої системи спеціальної освіти в Україні, значна частина дітей з особливими освітніми потребами не одержує спеціальної допомоги і не має змоги задовольнити свої особливі потреби.

Кількість спеціальних навчальних закладів та учнів у них**Окремі інтернатні заклади та заклади соціального захисту для дітей (на кінець вказаного року)¹**

	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
кількість закладів, од	44	54	77	47	33	23	11
в них дітей, осіб	12254	11954	10135	4722	3555	2078	894
Дитячі будинки							
кількість закладів, од з них системи	83	109	113	64	43	42	37
МОН	82	105	110	62	41	40	35
в них дітей, осіб з них системи	5552	6434	4771	2109	1494	1490	1468
МОН	5535	6341	4686	2060	1454	1444	1403
Будинки дитини системи МОЗ							
кількість закладів, од	47	50	48	46	40	40	41
в них дітей, осіб	4992	5267	3666	2793	2272	2415	2621
Будинки-інтернати системи Мінсоцполітики							
кількість закладів, од в них вихованців (дітей та молоді), осіб	58	56	55	53	49	49	49
7977	7475	6879	6453	5998	5861	5805	
Притулки для дітей							
кількість закладів, од	86	96	88	42	14	10	8
в них вихованців, осіб	27773	23674	11978	3472	1408	1123	1056

Спеціальні школи (школи-інтернати) на початок 2016/17 н. р.¹

	Кількість закладів, од	У них		Із загальної кількості і закладів-інтернатів, од	У них учнів - всього, осіб	З них дітей-сиріт та дітей, позбавлених Батьківського піклування 1585	
		учнів, осіб	вчителів (включаючи сумісників), осіб				
Усього у тому числі для дітей	333	39596	9758	294	35412	2695	
розумово відсталих	155	17316	4126	142	15934	1501	624
сліпих	5	610	161	5	610	19	-
зі зниженим зором	20	3348	654	15	2657	112	150
глухих	20	1900	601	19	1858	65	75
зі зниженим слухом з порушенням опорно-рухового апарату з тяжкими порушеннями	15	1837	566	14	1809	36	154
мовлення з затримкою психічного	13	1732	458	9	1515	79	152
розвитку навчально-реабілітаційні центри	11	1790	357	10	1738	93	119
	23	3163	730	17	2242	228	7
	71	7900	2105	63	7049	562	304

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко та інші присвячують свої праці дослідженням проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в

¹ За даними Міністерства освіти і науки України.

загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Так, в українській науці окремі аспекти соціалізації та соціальної адаптації учнівської та студентської молоді висвітлювали О. Дікова-Фаворська (соціологічна концептуалізація освіти), Н. Гордієнко (соціалізація підлітків та молоді з особливими потребами), Г. Бурова (соціологічні аспекти життєвих стратегій), Н. Теплова (державне управління процесом соціалізації), В. Кузьмін (соціальні технології в соціалізації сиріт) тощо.

Мета статті – розкрити шляхи ефективної соціалізації дітей з обмеженими функціональними можливостями та особливими освітніми потребами за допомогою інклюзивної освіти.

Сьогодні, в сучасній Україні проходить трансформація системи освіти, модель інклюзивної освіти набуває широкого значення. Спроби формування системи інклюзивної освіти поки не приносять вагомих результатів, що проявляється у постійному поділі дітей на «нормальну більшість» та «відсталу меншість». Тому проблема соціалізації дітей з особливими потребами виходить на новий рівень актуальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом, поняття «діти з особливими освітніми потребами» охоплює всіх дітей (вихованців, учнів), чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Загальноприйняте тлумачення терміну «діти з особливими освітніми потребами» робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні особливості розвитку [7]. Воно стосується дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема дітей з інвалідністю, дітей із соціально вразливих груп (наприклад, вихованців дитячих будинків) та інших [5, 43]. Якщо говорити про те, яку категорію дітей слід вважати «з особливими освітніми потребами», можна визначити такі категорії: «діти з обмеженими можливостями здоров'я», «діти з особливостями психофізичного розвитку», «діти з інвалідністю».

На сьогоднішній день все гостріше постає проблема навчання дітей з обмеженими можливостями в умовах масових загальноосвітніх закладів. Одним з оптимальних напрямів у вирішенні цієї проблеми виступає інклюзивне навчання, тобто спільне навчання та виховання дітей з обмеженнями здоров'я і тих, що не мають таких обмежень, за допомогою створення додаткових умов. За кордоном ці питання вирішуються активніше, що зумовлено більшою кількістю, порівняно з Україною, досвіду та напрацювань. В Україні, не зважаючи на прийняті закони про громадянські права, діти з функціональними обмеженнями нерідко зустрічаються з низкою суспільних стереотипів,

їх часто вважають такими, які дуже відрізняються від решти категорій осіб, аж до маргіналізації.

Сьогодні в Україні розроблено Концепцію розвитку інклюзивної освіти, яка спрямована на виконання вимог міжнародних нормативно-правових документів та на розробку механізмів впровадження інклюзивної освіти.

Метою концепції є діяльність, спрямована на:

- формування нової філософії суспільства – позитивного ставлення до дітей та особистостям з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю;

- створення умов для реалізації державної політики забезпечення конституційних прав і гарантій дітям з особливими освітніми потребами;

- удосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з порушеннями психофізичного розвитку через впровадження інноваційних технологій, а саме інклюзивного навчання з використанням адаптованого міжнародного досвіду [1].

Мета інклюзивної школи – дати всім дітям можливість повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію та турботу один про одного як членів співтовариства [2].

Також в Україні впроваджується загальнонаціональний проект «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації». У 2016 році він стартував у Запорізькій області, а зараз впроваджується вже й у Київській, Дніпропетровській, Житомирській, Харківській, Хмельницькій та Чернігівській областях.

Сутністю інклюзивної освіти є право дитини на навчання в загальноосвітній школі, в якій йому повинна забезпечитися необхідна підтримка правильного розвитку і відповідне толерантне ставлення. А оскільки масові школи до цього не пристосовані, потрібно провести реструктуризацію всієї системи шкільної освіти, розширення практики і політики рівних можливостей.

Під інклюзивним підходом розуміють створення таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти, однакові можливості отримати досвід, знання та подолати упереджене ставлення до тих, хто має «особливі потреби». Розвиток і функціонування системи спеціальної освіти в державі завжди вважалися проявом турботи про дітей з особливими освітніми потребами. Однак у більшості розвинених країн світу таке бачення системи освіти дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, почало поступово змінюватися. Знання про потреби таких дітей, педагогічний

досвід роботи з ними, відповідно обладнані приміщення – все це й досі має велике значення, проте сегрегація (політика примусового відокремлення будь-якої групи населення) учнів наразі розглядається як неприйнятна та така, що порушує право дитини на освіту [5, 46].

Інклюзивна освіта – це гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальними навчальними планами та забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, тобто передбачається здійснення змін освітньої системи, а не дитини. Інклюзивна освіта визнає, що всі діти різні, а навчальні заклади і освітня система повинні підлаштовуватись під індивідуальні потреби всіх дітей – з порушеннями розвитку і без них. Ключовий компонент інклюзивності – гнучкість, врахування особистісних характеристик, які визначають темп навчання кожної дитини.

Одним із аспектів інклюзивної освіти є забезпечення ефективності навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому закладі. Увага зосереджується на соціалізації дітей цієї категорії та якості навчання. Діти з особливими потребами стають частиною нашого життя, вони включаються у загальноосвітні школи у спільноті. До них ставляться як до рівних, до таких, які заслуговують на повагу і сприйняття такими, як вони є. Це те право, яким всі ми користуємось як члени суспільства.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – всі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому. Як свідчать дослідження, в інклюзивних класах (групах) увагу зосереджують, в першу чергу, на розвитку сильних якостей та талантів дітей, а не на їхніх фізичних або розумових проблемах. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до цілеспрямованого використання нових знань та вмій. У більшості випадків дітям просто необхідне доступне викладання, що потребує використання різних методів, які відповідають

індивідуальним вимогам, здібностям та особливостям розвитку [6, 14-18].

Реальністю є те, що діти, які закінчують інтернати чи навчаються вдома, мають дуже серйозні проблеми із соціалізацією. Нерідко вони не впевнені в собі, несамостійні, у них відсутні соціальні компетенції, їм складно реалізувати себе, отримати вищу чи спеціальну освіту, працевлаштуватися тощо. Натомість інклюзія передбачає, що дитина з раннього віку знаходиться в соціумі, вчиться вживати. У дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й для участі у громадському житті. З іншого боку, здорові діти, які навчаються з першого класу з дітьми з особливими потребами, в дорослому віці по-іншому ставляться до людей з обмеженими фізичними можливостями: вже не з жалістю чи презирством, а нарівні, вчать природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них.

Висновки. Таким чином, реалізація прав на освіту дітей з обмеженими можливостями здоров'я розглядається як одне з найважливіших завдань державної політики в галузі корекційної освіти. Отримання такими дітьми якісної загальної та професійної освіти є однією з основних і невід'ємних умов їх ефективної соціалізації, забезпечення повноцінної участі в житті суспільства, успішної самореалізації в різних видах професійної і соціальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Соціальний педагог. – 2010. – №4. – С. 3-6.
2. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями // Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. проф. Капської А. 3-є вид. перероб. і доп. – Київ, 2006. – С. 329 – 368.
3. Кузьмін В. В. Соціалізація сиріт у вищих навчальних закладах України: соціотехнологічний аспект : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2013. – 20 с.
4. Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій / О. Л. Скідін. – Запоріжжя : ЗДУ, 2000. – 292 с.
5. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання // Соціальний педагог. – 2008. – №3. – С.42 – 46.

6. *Лляшенко Т.* Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі / Психолог, 2009. – № 10. – с.14-18.
7. Ребенок с особыми образовательными потребностями: методичні рекомендації под ред. В.А. Дзоз. – Сімферополь: Вид-во МОН АРК. – 2012. – 17с.
8. Соціальний захист населення України: статистичний збірник. – Київ: Державна служба статистики України, 2017. – 123 с.
9. *Лукіна Т.О., Шошова А.Г.* Реалізація державної освітньої політики щодо дітей з особливими освітніми потребами: зарубіжні підходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Unzap_2014_2_40.pdf.

REFERENCES

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Соціальний педагог. – 2010. – №4. – С. 3-6.
2. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями // Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. проф. Кас'яної А. 3-є вид. перероб. і доп. – Київ, 2006. – С. 329-368.
3. Кузьмін В. В. Соціалізація сиріт у вишшх навчальних закладах України: соціотехнологічний аспект : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2013. – 20 с.
4. Скідин О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій / О. Л. Скідин. – Запоріжжя : ZDU, 2000. – 292 с.
5. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання // Соціальний педагог. – 2008. – №3. – С.42 -46.
6. Пляшенко Т. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі / Психолог, 2009. – №10. – с.14-18.
7. Ребенок с особыми образовательными потребностями: методичні рекомендації под ред. В.А. Дзоз. – Сімферополь: Вид-во МОН АРК. – 2012. – 17с.
8. Соціальний захист населення України: статистичний збірник. – Київ: Державна служба статистики України, 2017. – 123 с.
9. Лукіна Т.О., Шошова А.Г. Реалізація державної освітньої політики щодо дітей з особливими освітніми потребами: зарубіжні підходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Unzap_2014_2_40.pdf.

Есина В. Инклюзивное образование как механизм социализации детей с особыми потребностями.

Статья посвящена изучению инклюзивного образования детей с особыми образовательными потребностями в едином общеобразовательном пространстве, которое выступает механизмом эффективной социализации в обществе.

Реализация прав на образование детей с ограниченными возможностями здоровья рассматривается как одна из важнейших задач государственной политики в области коррекционного образования. Получение такими детьми качественного общего и профессионального образования является одним из основных и неотъемлемых условий их эффективной социализации, а также обеспечения полноценного участия в жизни общества, успешной самореализации в различных видах профессиональной и социальной деятельности.

Ключевые слова: государственная социальная политика, специальное образование, инклюзивное образование, дети с особыми образовательными потребностями, социализация.

Yesina V. Inclusive education as a mechanism for the socialization of children with special needs.

The article is devoted to the study of the inclusive education of children with special educational needs in a single general educational space, and acts as the mechanism of effective socialization in society.

Today, the problem of teaching children with disabilities in the conditions of mass educational institutions is becoming more and more acute. Most children with special needs in Ukraine, while at home or in a boarding school, do not receive proper education, necessary knowledge, skills, skills that would enable them to adapt well to society, receive a certain profession, promote self-development, self-fulfillment, self-improvement personality in the future. Consequently, such children are unprepared for life in the ordinary sense of the ordinary person.

Inclusive education, that is, joint training and education of children with reduced health and those who do not have such restrictions, through the creation of additional conditions, is one of the best directions in solving this problem.

That is why the realization of the rights to education of children with disabilities is considered one of the most important tasks of the state policy in the field of correctional education. Getting such children of high quality general and vocational education is one of the main and inalienable conditions for their effective socialization, ensuring full participation in the life of society, successful self-realization in various forms of professional and social activity.

Key words: state social policy, special education, inclusive education, children with special educational needs, socialization.